

❑ نخستین مکتب خانه

مدارس گذشته به سبک مدارس امروزی نبود، اما وجود مکتب خانه ها در هر کوی و برزن دلیلی بر اهمیت علم و دانش نزد مردمان گذشته است. قدیمی ترین و ماندگارترین مکتب خانه ای که در مجاورت بارگاه امام هشتم (ع) دایره شده، مکتب خانه «اطفال یتیم» بوده که به دستور شاه طهماسب، دومین پادشاه صفوی (۹۳۰ تا ۹۸۴ ه.ق)، دایر گردید. در این مکتب خانه، چهل پسر و چهل دختر یتیم زیر نظر معلمان مردوزن شیعه مذهب و پرهیزگار تحصیل می کرده اند و لباس و سایر مایحتاج آن ها به طور رایگان تأمین می شده است. این مکتب خانه تا پایان دوره قاجار فعالیت داشته است. قدیمی ترین سند درباره این مکتب خانه مربوط به سال ۱۰۱۲ ه.ق است که مشخص می کند اولین معلم این مکتب خانه به نام یارعلی در سال ۸ هزار دینار حقوق می گرفته است، حقوقی که در سال ۱۰۲۸ ه.ق به دوتومان رسیده است.

حدود سال ۱۳۰۵ ه.ش حکومت پهلوی مکتب خانه ها را به علت بهداشتی نبودن و اصول نادرست تعلیم و تربیت تعطیل کرد. از ۱۷ اردیبهشت ۱۳۱۵ ه.ش هم دستور انحلال مکتب خانه ها را اعلام کرد؛ بنابراین آستان قدس رضوی از محل درآمد موقوفات مکتب خانه ها، یک دبستان ۶ کلاسه در محل باغ «آصف الدوله» می سازد و اطفال مکتب خانه ها را به آن جا منتقل می کند.

❑ نخستین کودکان

نخستین کودکان مشهد را خانم ثریا مهاجر با نام «کودکستان ثریا» تأسیس کرد. او که در خارج تحصیل کرده و به مسائل تعلیم و تربیت جدید آشنا بود، در سال ۱۳۰۹ ه.ش این کودکان را راه اندازی نمود. به تدریج عمل و فعالیت وی مورد استقبال و توجه مسئولان اداره معارف واقع شد و در سال ۱۳۱۳ ه.ش، امتیاز کودکان به وی اعطا شد و از آن پس، زیر نظر اداره معارف به فعالیت آموزشی خود ادامه داد.

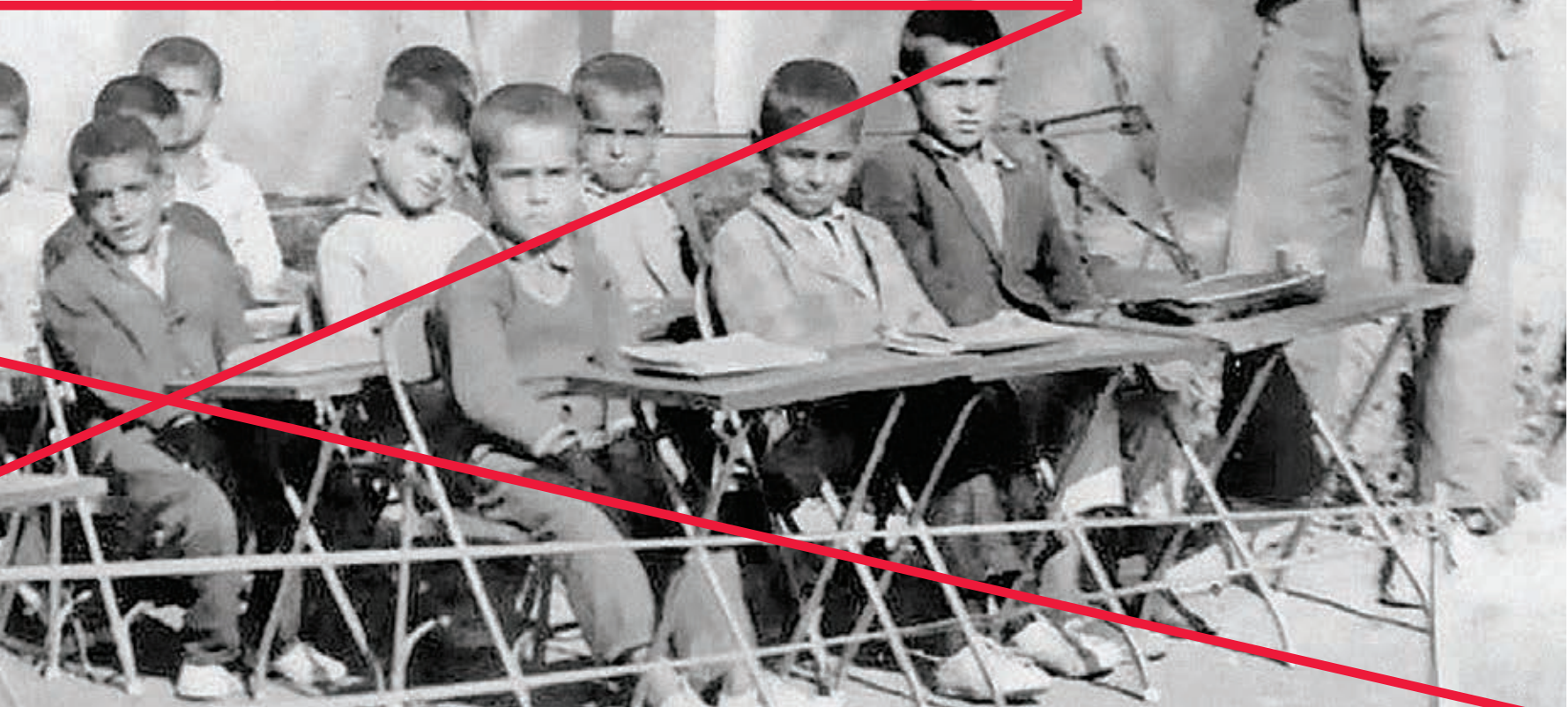
کودگانی که در این مؤسسه پذیرفته می شدند، باید بین چهار تا شش سال سن می داشتند. بد نیست بدانید که کودکان این کودکان،

تیرماه ۱۳۱۱ ه.ش، طی برنامه ای که به تلاش مدیر آن ترتیب داده شده بود، در حضور مسئولان، حرکات نمایشی ای را که آموخته بودند، اجرا کردند. این برنامه به این دلیل تهیه شد که کودکان روند پیشرفت کار را برای مسئولان روشن کند. در سال ۱۳۱۵ ه.ش هم وزیر معارف به خراسان سفر کرد؛ در این سفر مردم از وی توسعه فضاهای فرهنگی را خواستند که پس از مدتی، وزارت معارف بودجه ای برای ایجاد یک کودکانستان مختلط در مشهد، در کنار سایر بودجه ها، تصویب کرد.

❑ نخستین مدرسه دخترانه

فروغ السلطنه آذر خشی، دختر قهرمان میرزا قاجار در ۱۲۶۰ ه. متولد شد. جد پدری اش، شجاع السلطنه، پسر فتحعلی شاه قاجار بود. فروغ ۲۷ خرداد دبستان «فروغ» را در مشهد تأسیس کرد. او این مدرسه را در شرایطی که تحصیل علم و رفتن به مدرسه برای دختران بسیار مشکل بود، راه انداخت. مسئولان آموزشی و فرهنگی آن سال ها از این دبستان به عنوان «ریشه و مبنای معارف جدید مشهد» یاد کرده اند. این مدرسه در سال ۱۲۹۶ ه.ش پنج کلاس و هفت آموزگار داشت، اما خانم فروغ در مسیر راه اندازی و اداره آن با مشکلات زیادی دست به گریبان بود.

بودجه مدرسه با شهریه و کمک ماهیانه ۳۰ تومان از شرکت فرهنگیان تأمین می شد که مشکلات خاص خود را داشت؛ در این بین بسیاری از متعصبان شهر نیز به روش های گوناگون، وی را تهدید می کردند و از ادامه کار می ترساندند؛ ولی او با پشتکار ادامه داد و در مقابل مخالفان ایستادگی کرد؛ حتی برای جلوگیری از شورش و فتنه، از برپایی جشن افتتاحیه خودداری کرد تا مدرسه بتواند کارش را آغاز کند. کلاس اول با سه دانش آموز و کلاس دوم با چهار دانش آموز دایر شد و کمی بعد با تمام مخالفت ها، در روز ولادت پیامبر اسلام (ص)، جشن افتتاحیه ای با خطابه های دانش آموزان در مدرسه برپا شد. سال ۱۳۰۴ ه.ش مدرسه شش کلاسه «فروغ» در محله چهارباغ امروزی ۱۴۵ دانش آموز داشت.

اولین فضاهای آموزشی مشهد در منطقه ما پا گرفته است

مدرسه اولی ها